

Spotlight on LGBT Seniors

Overzicht

van goede praktijkvoorbeelden om
seksuele en genderdiversiteit
op de agenda te zetten van
zorg- en welzijnsorganisaties

Samengesteld door Herman Boers voor

Overzicht van goede praktijkvoorbeelden om seksuele en genderdiversiteit op de agenda te zetten van zorg- en welzijnsorganisaties

Naast visie en beleid is het ook van belang om in de dagelijkse praktijk aandacht te besteden aan lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) ouderen en seksuele en gender diversiteit in zorg- en welzijnsorganisaties. Juist in het directe contact tussen cliënten en medewerkers of vrijwilligers kunnen een respectvolle bejegening en een passend aanbod aan activiteiten LHBT-senioren, -medewerkers, -vrijwilligers en -gasten een welkom en veilig gevoel geven.

Zorg- en welzijnsorganisaties kunnen interventies inzetten die bijdragen tot het bespreekbaar maken van seksuele diversiteit of die de zichtbaarheid van LHBT-ouderen stimuleren. Deze interventies helpen vooroordelen tegen te gaan, bij bewoners, professionals, vrijwilligers en managers. LHBT ouderen voelen zich hierdoor veiliger. Er ontstaat zo een meer open cultuur waarin iederéén zichzelf kan zijn.

Ook deskundigheidsbevordering - vooral gericht op kennis en bewustwording - van professionals, vrijwilligers en management vormt een belangrijk onderdeel. Zij beschikken dan over meer kennis, begrip en inzicht betreffende de specifieke aspecten van de geschiedenis en leefstijl van LHBT ouderen en zijn bekend met relevante aspecten (vooral rondom bejegening) zodat zij op een respectvolle en open manier kunnen omgaan met LHBT'ers.

Meer aandacht voor seksuele en genderdiversiteit – zowel beleidsmatig als in de praktijk - in zorg- en welzijnsinstellingen is essentieel voor een LHBT-vriendelijke cultuur en bejegening. Maar hoe doe je dat? Hoe pak je dat aan? Hieronder vindt u informatie over ruim 40 vooral praktische, concrete 'goede praktijkvoorbeelden' om seksuele en genderdiversiteit - en meer specifiek LHBT ouderen – aan de orde te stellen in zorg- en welzijnsorganisaties. Het zijn beschrijvingen van verschillende interventies, instrumenten en activiteiten – uit Nederland en België - voor, over en met LHBT ouderen die op de werkvloer toegepast kunnen worden. Van Roze Salons en een LHBT-quiz tot 'Tips voor...' en films met een 'roze randje'. Aangevuld met instrumenten voor deskundigheidsbevordering en een overzicht met literatuur, documentaires, organisaties, sites en andere relevante bronnen.

Praktijkvoorbeelden om gelijk mee aan de slag te kunnen gaan. Ter informatie en ter inspiratie.

De praktijkvoorbeelden zijn in vier groepen onderverdeeld, elk met een eigen kleur:

- Handouts, checklists, tips, flyers, brochures, toolkits
- Handboeken, handreikingen, onderzoeken
- Instrumenten voor deskundigheidsbevordering, goede-praktijkvoorbeelden
- Boeken, documentaires, organisaties, sites

Elk instrument wordt als volgt beschreven:

Titel

- Beknopte omschrijving
- Samensteller/uitgever
- Digitale vindplaats (meestal publicaties als pdf gratis te downloaden)

Dit overzicht is samengesteld (stand van zaken per 20 juli 2016) door Herman Boers voor Vilans/Roze 50+ in het kader van de conferentie 'Spotlight on LGBT Seniors' op 25 juli 2016 in Amsterdam. Er is ook een lijst met 'good practices' in het Engels (en enkele in het Duits en Spaans). Voor suggesties, aanvullingen of vragen, mail naar hermanboers57@gmail.com.

Amsterdam, 20 juli 2016

Handouts, checklists, tips, flyers, brochures, toolkits, concrete activiteiten

Toolkit Roze 50+

- overzicht van concrete instrumenten voor LHBT-vriendelijke zorg, cultuur, bejegening, beleid en ondersteuning in woonzorgcentra, (thuis)zorginstellingen en welzijnsorganisaties Met o.a.
 - Spel Wie van de Drie?
 - Fototentoonstellingen
 - Vertelvoorstelling/dialogobijeenkomst
 - Regenboogkunst maken
 - Educatieve documentaire: 'Nou én'
 - Stijldansen door m/m of v/v paren
 - Roze Koren
 - Interactief theater
 - Muzikale programma's met een roze tintje
 - Roze limotour
- Roze 50+
- <https://www.roze50plus.nl/assets/uploads/docs/knowledgebase/Toolkit%202014.pdf>

Tips waarmee LHBT-ers zich (meer) thuis voelen in uw organisatie of wijk

- Suggesties om te zorgen dat LHBT'ers zich (meer) thuis voelen in uw organisatie of wijk
- Herman Boers voor Roze 50+, Vilans, Movisie
- <https://www.roze50plus.nl/diensten/kennisbank/338/tips-waarmee-roze-clienten-zich-meer-thuis-voelen-in-uw-organisatie-of-wijk/>

3

De LHBT-Quiz. Test je kennis over lesbo's, homo's, biseksuelen en transgenders

- quiz over LHBT('ers), om op een speelse manier het gesprek aan te gaan over LHBT ouderen en seksuele en genderdiversiteit
- Herman Boers voor Movisie, Vilans, Roze50+
- <http://www.monitorlerensignaleren.nl/de-lhb-quiz>

Onzichtbare Ouderen

- 7 tips voor een homovriendelijk huis zie ook [Brochure Onzichtbare ouderen](#)
- Nationaal Ouderen Fonds
- <https://www.ouderenfonds.nl/user-files/uploads/2014/06/Ouderenfonds-Onzichtbare-Ouderen-tijplijst.pdf>

Kaartenset Roze levensverhalen

- kaartenset met allerlei vragen die schrijvers en vertellers kunnen gebruiken voor het schrijven van levensboeken over LHBT-senioren. Zie ook [Goed praktijkvoorbeeld: Roze levensboeken](#)
- IHLIA, Osira Amstelgroep (NL)
- http://www.ihlia.nl/wp-content/uploads/2016/07/RL_kaartenset_A5_VI_fin2.compressed.pdf

Roze Loper Tolerantiescan ©

- scan met objectief meetbare criteria voor homovriendelijkheid van zorg- en welzijnsinstellingen die de sociale acceptatie van LHBT'ers willen bevorderen. Zie ook [Roze Loper](#)
- KIWA, COC, ANBO
- <http://www.rozezorg.nl/info/6/tolerantiescan>

Roze ouderen. Over homovriendelijk beleid

- AxionContinu voert een homovriendelijk beleid en met deze brochure wil zij het onderwerp roze ouderenzorg zowel binnen als buiten de organisatie bespreekbaar maken
- AxionContinu (Utrecht NL)
- <http://www.axioncontinu.nl/roze-ouderen>; <https://issuu.com/axioncontinu/docs/rozeouderendef>

Testimonials van roze ouderen

- verkorte versie (4:30 min) van de film 'De Roze Loper' met testimonials van roze ouderen. Zie ook [Roze Loper](#) en [Handboek De Roze Loper](#)
- Roze 50+
- <https://www.roze50plus.nl/roze-tv/23/testimonials-van-roze-ouderen/>

Onzichtbare ouderen

- brochure over roze ouderen in de zorg
- Nationaal Ouderen Fonds (NL)
- <https://www.ouderenfonds.nl/user-files/uploads/2014/06/Ouderenfonds-Onzichtbare-Ouderen-brochure.pdf>

De veilige drempel

- brochure rond (zorgbehoeften van) holebi-ouderen.
- Provincie Limburg (B)
- <http://www.hetrozehuis.be/sites/default/files/docs/hrh-docs/VeiligeDrempel.pdf>

Tour d'Amour

- De Tour d'Amour wil - met behulp van schrijfster Eveline van de Putte en haar boek Stormachtig Stil - de kloof van taboes en onwetendheid overbruggen door de dialoog aan te gaan over seksuele diversiteit. Zie ook [Stormachtig Stil. Levensverhalen van roze ouderen](#)
- Eveline van de Putte, Empowerment Foundation (NL)
- <http://evelinevandeputte.com/trainingen/tour-damour/>

Roze reminiscentie

- handleiding voor het opzetten en begeleiden van reminiscentie- of gespreksgroepen voor oudere LHB'ers, met suggesties voor LHB-inclusieve thema's en vragen
- Schorer (geactualiseerd in 2016 door Herman Boers)
- Via hermanboers57@gmail.com

Handboeken, handreikingen, onderzoeken

Handboek De Roze Loper

- handboek met informatie, inspiratie, instrumenten en praktijkvoorbeelden voor (zorg-welzijns)-organisaties, hun medewerkers en managers om de aandacht voor seksuele diversiteit te vergroten. Zie ook [Roze Loper](#) en [Roze Loper Tolerantiescan](#)
- Consortium Roze 50+ (Manon Linschoten (COC) en Herman Boers (voor Vilans), 2014
- <https://www.roze50plus.nl/assets/uploads/docs/handboek-digitaal.pdf>

Handreiking LHBT-emancipatie: Lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender-ouderen

- handreiking over oudere LHBT'ers en tips voor LHBT-vriendelijk ouderenbeleid
- Movisie, 2012
- [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Lesbische,%20homoseksuele,%20biseksuele%20en%20transgender-ouderen%20\[MOV-449036-0.1\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Lesbische,%20homoseksuele,%20biseksuele%20en%20transgender-ouderen%20[MOV-449036-0.1].pdf)

Handreiking LHBT-emancipatie: Informele zorg en zelfredzaamheid bij LHBT-ouderen

- handreiking met informatie over hoe gemeenten en lokale organisaties de informele zorg voor LHBT-ouderen kunnen ondersteunen
- Movisie, 2014
- <https://www.movisie.nl/publicaties/informele-zorg-zelfredzaamheid-lhbt-ouderen>

Kijk jij al door een roze bril?

- handboek voor sociaal werkers met informatie en tips uit de praktijk om de ondersteuning en dienstverlening aan LHBT'ers vorm te geven
- Movisie, 2013
- <https://www.movisie.nl/publicaties/kijk-jij-al-door-roze-bril>

55-plussers en seksuele oriëntatie. Ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en heteroseksuele 55-plussers

- rapport over LHB 55-plussers in Nederland over overeenkomsten en verschillen tussen LHB en heteroseksuele 55-plussers in sociale participatie, welzijn en verwachtingen omtrent toekomstige (mantel)zorg. Ook gaat het in op een aantal zaken die alleen bij LHB 55-plussers een rol spelen, zoals het meemaken van negatieve reacties, het wel of niet open zijn over je oriëntatie en verwachtingen die zij hebben over de LHB-vriendelijkheid van de zorg.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, 2015
- www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2015/55_plussers_en_seksuele_ori_ntatie

Roze Loper

- methode om de aandacht voor seksuele diversiteit in de zorg te vergroten met als doel de sociale acceptatie van LHBT'ers in de zorg te bevorderen. Zie ook [Roze Loper Tolerantiescan](#) en [Handboek De Roze Loper](#)
- Roze 50+, KIWA
- www.rozezorg.nl

Groenboek Roze Belweek 2011

- rapport met ervaringen van LHBT ouderen en hun omgeving tijdens de Roze Belweek 2011
- Consortium Roze 50+, 2011
- <https://www.roze50plus.nl/assets/uploads/docs/15-%20groenboek-2011%202.pdf>

Instrumenten voor deskundigheidsbevordering, goede praktijkvoorbeelden

Kaartspel Roze in de (ouderen)zorg. Hoe ga je om met deze situaties in het werk?

- kaarten waarop situaties beschreven zijn die deelnemers aan een training kunnen bespreken. De situaties betreffen oudere LHB-bewoners of situaties waarin seksuele of genderdiversiteit een rol speelt. Deelnemers oefenen met praten over seksuele en genderdiversiteit en worden zich meer bewust van de manieren waarop dit in het werk in de zorg een rol kan spelen.
- Herman Boers voor Vilans, Roze 50+, Movisie
- <http://www.monitorlerensignaleren.nl/kaartspel-roze-de-ouderenzorg>

Gesprekskaarten Met andere woorden. Aansluiten bij een LHB-cliënt

- gesprekskaarten waarop voorbeeldgesprekken uit de beroepspraktijk staan omschreven; te gebruiken voor deskundigheidsbevordering
- Movisie
- <http://www.monitorlerensignaleren.nl/gesprekskaarten-met-andere-woorden>

Andermans Leven (€ 12,50)

- werkboek met 10 levensverhalen van LHBT'ers als middel tot dialoog voor professionals in de zorg, ouderen, docenten, studenten en iedereen die geïnteresseerd
- Betsie van Ravenhorst (Amersfoort NL)
- andermansleven.nl

Diversiteitskaarten (€ 32,50)

- 19 kaarten om in te zetten in het werken met diversiteit in een (individuele of groeps-) begeleidingsrelatie.
- Marten Bos (Amsterdam NL)
- www.martenbos.nl

Methodieken en materialen oudere holebi's

- overzicht van beschikbare materialen en methodieken om te werken rond het thema oudere holebi's en transgenders
- Cavarria (België)
- <https://cavarria.be/methodieken-en-materialen-oudere-holebis>

Stappenplannen om de professionele aandacht voor seksuele diversiteit te vergroten

- 'Als je mensen gelijk wilt behandelen, moet je dat op verschillende manieren doen'
- 'Je gaat het pas zien als je het door hebt'
- 'Alles wat je altijd al wilde weten over transgenders'
- stappenplannen met handvatten (als werkvormen, lessen, beeldmateriaal) om de begeleiding aan en zorg voor LHBT-cliënten te bespreken. Bedoeld voor mbo en hbo; ook interessant voor na- en bijscholing of training in zorg- en welzijnsorganisaties
- Movisie, Transvisie, 2016
- <http://www.monitorlerensignaleren.nl/stappenplannen-om-de-professionele-aandacht-voor-seksuele-voorkeur-en-gender-te-vergroten>

Toolkit Bespreekbaarheid seksuele diversiteit

- interventies, materialen en methodieken voor het bespreekbaar maken van seksuele- en genderdiversiteit
- Movisie
- www.movisie.nl/bespreekbaarheidLHBT

Instrumenten-box Begeleiden zonder Stempel

- box met materiaal voor het bespreekbaar maken van LHBT-gevoelens bij mensen met een verstandelijke beperking. Veelal ook voor de ouderenzorg toepasbaar.
- COC, LFB, Vilans, 2016
- www.kennispleingehandicaptensector.nl/instrumentenboxlhbt

Goed praktijkvoorbeeld: Zorg en activiteiten voor roze ouderen bij Amstelring

- site over homovriendelijk wonen
- Amstelring (Amsterdam NL)
- <https://www.amstelring.nl/expertise/diversiteit/homoseksuele-ouderen>

Goed praktijkvoorbeeld: “Niemand heeft het erover... en ondertussen”

- samenvatting van het visiedocument Diversiteit
- OsiraGroep (Amsterdam NL)
- <https://www.roze50plus.nl/diensten/kennisbank/332/publieksversie-culturele-en-seksuele-diversiteit-osiragroep/>

Goed praktijkvoorbeeld: Mokum Roze

- overlegplatform voor belangenbehartiging van kwetsbare LHBT'ers in Amsterdam op het gebied van wonen, zorg en welzijn
- diverse organisaties en experts (Amsterdam NL)
- <https://www.roze50plus.nl/diensten/kennisbank/339/goed-praktijk-voorbeeld-mokum-roze/>

Goed praktijkvoorbeeld: Nieuwsbrief Oud Roze

- nieuws en informatie over 'roze' wonen, zorg en welzijn in Amsterdam, met een uitgebreide activiteitenagenda voor LHBT-senioren rond Euro Pride 2016 in Amsterdam.
- Amsta, Amstelring, Cordaan, Gay Care, Roze 50+, Sooz, Platform Mokum Roze
- <https://www.roze50plus.nl/assets/uploads/docs/Roze-nieuwsbrief-Europride.pdf>

Goed praktijkvoorbeeld: Roze levensboeken

- Aan de hand van een aantal gesprekken schreven getrainde vrijwilligers samen met een LHBT-oudere zijn/haar levensverhaal in boekvorm, aangevuld met foto's en andere memorabilia Zie ook [Kaartenset Roze levensboeken](#)
- IHLIA, Osira Amstelring
- <http://www.ihlia.nl/collectie/roze-levensverhalen>

Goed praktijkvoorbeeld: Activiteitenplan verpleeghuis De Eshoeve

- Plan om de sociale acceptatie en veiligheid binnen De Eshoeve/De Residentie te verbeteren en te handhaven voor iedereen, met name voor LHBT-bewoners, -buurtgenoten en -medewerkers.
- Verpleeghuis De Eshoeve HWW Zorg (Den Haag NL)
- <https://www.roze50plus.nl/actueel/615/activiteitenplan-verpleeghuis-de-eshoeve>

Boeken, documentaires, organisaties, sites

Roze 50+

- beoogt het verbeteren van de leefsituatie, gezondheid en het welzijn van roze 50-plussers (LHBT's) door bundeling van kennis, ervaring en belangenbehartiging.
- COC Nederland, ANBO
- www.roze50plus.nl

Roze 50+ Ambassadeurs

- landelijk netwerk van vrijwillige Roze 50+ ambassadeurs die zorgen voor lokale en regionale belangenbehartiging van LHBT senioren
- Roze 50+
- www.roze50plus.nl/over-ons/ambassadeurs.html; <https://www.movisie.nl/artikel/roze-ambassadeurs-groeiend-netwerk>

Stormachtig Stil. Levensverhalen van roze ouderen

- boek met verhalen van 27 oudere hbt'ers over hun (liefdes)leven, hun stilzwijgen en angst om nog altijd niet geaccepteerd te worden. Zie ook [Tour d'Amour](#)
- Eveline van der Putte, Uitgeverij Xanten
- <https://www.uitgeverijxanten.nl/product/stormachtig-stil-2/> (€ 21,95)

Altijd al anders

- web-documentaire over de persoonlijke strijd van Nanda, die bij haar intrek in een zorgcomplex merkt ze dat haar lesbisch zijn niet door iedereen wordt geaccepteerd.
- Tolerance United
- www.altijdalanders.nl

Grijze muren. Een film over ongelooflijke liefde en eenzaamheid

- trailer (1:18 min) van korte dramafilm over Julia, een vrouw in een grijs verzorgingstehuis die stelselmatig wordt gepest sinds men weet dat ze homoseksueel is
- www.grijzemuren.nl

I Am a Woman Now

- documentaire (86 min) over vijf transseksuele vrouwen die werden geopereerd in de jaren 50-60. Een trailer is te zien op www.youtube.com/watch?v=JhxYoXiTBcg
- Regie Michiel van Erp
- O.a. www.bol.com (v.a. € 17,50)

Oud Roze

- documentaire van Eveline van Dijk over De Roze Salon van Humanitas in Rotterdam waar LHBT ouderen steun en gezelligheid vinden en elkaar hun levensverhaal vertellen
- HUMAN TV
- http://www.human.nl/speel.VPWON_1225857.html.

Sites

- www.rozezorg.nl: over de Roze Loper, met o.a. een Tolerantiescan ©
- www.roze50plus.nl: over Roze 50+, met o.a. een kennisbank voor professionals
- www.movisie.nl/lhbt: themadossier over LHBT-inclusiever maken van de samenleving
- www.coc.nl/thema/50plus: over acceptatie en belangenbehartiging van roze 50-plussers
- www.gay-care.nl: Amsterdamse thuiszorgorganisatie voor de LHBT-gemeenschap
- www.zorgvoorbeter.nl: digitaal kennisplein voor verpleging, verzorging en zorg thuis, met na de zomer ook informatie over (seksuele) diversiteit
- www.ouderenfonds.nl/wat-doen/projecten/onzichtbare-ouderen: project over acceptatie van seksuele diversiteit in de ouderenzorg
- www.transvisiezorg.nl; landelijke organisatie voor mensen met genderdysfore gevoelens en hun omgeving
- www.rotterdamverkeert.nl: Rotterdams kenniscentrum voor homo-emancipatie
- www.hetrozehuis.be/senioren: voor oudere holebi's (België)
- www.ihlia.nl: internationaal homo lesbisch informatiecentrum (o.a. roze levensboeken)